

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНУ «ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ
кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А.С. МАКАРЕНКА
кафедра соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА
кафедра соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ
ОСОБИСТОСТІ В РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЯХ

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ,
ПРИСВЯЧЕНОЇ 300-РІЧЧЮ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
ГРИГОРІЯ САВИЧА СКОВОРОДИ

21 ЖОВТНЯ 2022 РОКУ

ХАРКІВ – 2022

УДК 37.015.31:316.42
ББК 74.60
С91

*Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
(протокол № 11 від 16 .11.2022 р.).*

Редакційна колегія: Васильєва М.П. – доктор педагогічних наук, професор;
Романова І.А. – доктор педагогічних наук, доцент;
Шеплякова І.О. – кандидат педагогічних наук;
Штанько М.О. – ст. лаборант кафедри.

Автори опублікованих матеріалів відповідають за підбір, точність і достовірність наведених фактів, правильне цитування джерел, власних імен та інших відомостей. Редакційна колегія не завжди поділяє думку авторів.

Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 300-річчю з дня народження Григорія Савича Сковороди, 21.10.2022 р. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2022. 225 с.

Збірка містить матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої сучасним проблемам професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі, реаліям і тенденціям розвитку професійної діяльності фахівців соціальних інституцій з вирішення актуальних проблем соціальної роботи.

Матеріали представляють інтерес для науковців і практиків у галузі соціальної і соціально-педагогічної діяльності, науковців-початківців (здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів спеціальності «Соціальна робота») й практиків – фахівців соціальних інституцій.

© Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2022.
© Кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки, 2022.

Сапога О.Г. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ПРОЯВІВ ДИСКРИМІНАЦІЇ ДО ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	162
Сиротюк М.І. СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЧАСУ.....	169
Сініченко А.С. АКТУАЛЬНІСТЬ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ У ВОЄННИЙ ЧАС.....	171
Соляник М.Г. СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	172
Стеценко Є.В. РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ У ВИХОВАННІ ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	174
Субтельний М.Б. ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ В ПРОЦЕСІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	176
Тараненко А.Ю. ЩОДО АКТУАЛЬНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В БЛАГОДІЙНИХ ФОНДАХ.....	180
Тарасюк Я. І. СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА У ПИТАННІ ВИЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СИРІТСТВА.....	182
Тичина Л.М., Романова І.А. ДІАГНОСТУВАННЯ СТАНУ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З МОТИВАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	184
Уманець Г.В. ЗНАЧУЩІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ЖИТТЄВОЇ ПОЗИЦІЇ У ДІТЕЙ-СИРІТ ЦЕНТРА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ.....	187
Черкашина Т.В. КОМПЛЕКС ЗАСОБІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ-СИРІТ У ЦЕНТРИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ.....	192

**КОМПЛЕКС ЗАСОБІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ
ПРАЦІВНИКІВ ДО УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ-СИРІТ У ЦЕНТРІ
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ**

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Л.М. Макар

Анотація. В статті на основі аналізу літератури визначено поняття «підготовка майбутніх соціальних працівників до усиновлення дітей-сиріт в центрі соціально-психологічної реабілітації», складові професійних компетенцій соціальної спрямованості: соціальний захист, соціальна опіка, соціальний патронаж, соціальна допомога. На основі аналізу теорії і практики розкрито суть, мету, завдання і зміст комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до усиновлення дітей-сиріт в центрі соціально-психологічної реабілітації.

Ключові слова: підготовка, соціальний працівник, засіб, компетенція, дитина-сирота, центр соціально-психологічної реабілітації.

Abstract. Based on the analysis of the literature, the article defines the concept of "preparing future social workers for the adoption of orphans in the center of socio-psychological rehabilitation", which constitutes professional competencies of a social orientation: social protection, social guardianship, social patronage, social assistance. Based on the analysis of theory and practice, the essence, purpose, tasks and content of the complex of means for preparing future social workers for the adoption of orphans in the center of socio-psychological rehabilitation are revealed.

Key words: preparation, social worker, means, competence, orphan child, center for social and psychological rehabilitation.

Постановка проблеми. У сучасному українському суспільстві в умовах військових дій зростає кількість дітей-сиріт, що потребує нових підходів до підготовки і вдосконалення діяльності соціальних працівників до усиновлення дітей-сиріт в центрі соціально-психологічної реабілітації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на означену проблему звернемося до наукових джерел. У наукових роботах з філософії, права, педагогіки, соціальної педагогіки, соціальної роботи, психології досліджуються окремі аспекти влаштування дітей-сиріт в різні форми сімейного виховання, інтеграція яких дає цілісне уявлення про важливість, складність цієї проблеми, зокрема, забезпечення захисту прав дітей (М.Васильєва, М. Подберезський, І. Романова, І. Шеплякова), соціально-психологічних засад успішної соціалізації дітей-сиріт (В. Брутман, А. Поляничко, В. Яремчук), соціально-педагогічної їх реабілітації в умовах прийомної родини (Л. Міщик, Н. Шпиг).

Теоретико-методологічні основи соціально-педагогічної діяльності, які стали підґрунтям для підготовки майбутніх соціальних працівників у роботі з дітьми-сиротами, розробляли О. Безпалько, М. Васильєва, І. Зверєва,

М. Лактіонова, А. Рижанова, С. Харченко. Нормативно-правову базу усиновлення дітей представлено Л. Волинець. Форми, методи соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами в будинках сімейного типу удосконалювала в практичній діяльності Т. Печерських. Проблему підготовки майбутніх соціальних педагогів до реабілітації дітей-сиріт в умовах прийомної сім'ї частково репрезентовано в дослідженнях О. Молчан, Є. Холостової, до соціального виховання дітей-сиріт в інтернатних закладах – А. Білецької, О. Василенко, Ю. Кахіані, С. Курінної, до соціальної роботи з батьками усиновителями – Ж. Петрочко і Л. Петушкової.

Однак проблема дослідження цілеспрямованої підготовки майбутніх соціальних працівників до усиновлення дітей-сиріт в центрах соціально-психологічної реабілітації на сьогодні мало досліджена. При цьому недостатньо уваги приділено пошукам форм і методів формування готовності молодих фахівців до усиновлення дітей-сиріт під час фахової підготовки соціальних працівників.

Отже, формування у майбутніх соціальних працівників готовності до усиновлення дітей-сиріт в центрі соціально-психологічної реабілітації потребує розробки та впровадження відповідного комплексу засобів.

Постановка завдання: Обґрунтування комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до усиновлення дітей-сиріт в центрі соціально-психологічної реабілітації.

Виклад основного матеріалу. Підготовку майбутніх соціальних педагогів\працівників до роботи з дітьми-сиротами розвивають А. Білецька, Р. Вайнола, О. Василенко, М. Васильєва, М. Подберезський, Ю. Кахіані, С. Курінна, О. Молчан, Ж. Петрочко, Л. Петушкова, З. Фалинська [1; 3; 4; 5; 6]. Так, С. Курінна наполягає, що необхідно майбутнім соціальним працівникам надати не тільки глибокі теоретичні знання з основ правового захисту дітей-сиріт в умовах прийомної родини, алей сформувані умінь і навички застосування їх у виховній роботі з дітьми. О. Василенко підкреслює, що тільки при ознайомленні майбутніх соціальних працівників з особливостями влаштування дітей-сиріт у різноманітні форми сімейного виховання, можливо сформувані у фахівців умінь взаємодіяти з прийомними батьками щодо вибору ними для дитини оптимальної форми сімейного виховання [3]. До основних питань підготовки майбутніх соціальних працівників Ж. Петрочко і Л. Петушкова відносять форми, методи роботи з підготовки сімей до догляду та виховання влаштованих/усиновлених дітей [5]. З цих позицій важливим завданням сучасних закладів вищої педагогічної освіти є підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з сім'ями, які бажають усиновити дитину, з дітьми-сиротами щодо їх влаштування в різні форми сімейного виховання, однією з яких є усиновлення.

Науковці, не залежно від проблеми дослідження [1; 3; 4; 6], зазначають, що у процесі професійної підготовки соціальних педагогів\працівників відбувається формування сукупності знань, умінь та навичок, що сприяють ефективній реалізації набутих професійних компетенцій соціальної спрямованості (соціальний захист, соціальна опіка, соціальний патронаж,

соціальна допомога). Відповідно до нашої проблеми ці професійні компетенції спрямовано на усиновлення дітей-сиріт в центрі соціально-психологічної реабілітації.

Аналіз теоретико-методичних питань підготовки соціальних працівників у наукових працях дозволив сформулювати поняття «професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до усиновлення дітей-сиріт в центрі соціально-психологічної реабілітації» як процес набуття здобувачами під час навчання у закладі вищої освіти необхідних знань, умінь, навичок, досвіду щодо особливостей захисту прав дитини-сироти при її усиновленні, уміння працювати з батьками усиновителями, а також можливості відтворювати ці знання у майбутній професійній діяльності завдяки отриманим професійним компетенціям соціальної спрямованості (соціальний захист, соціальна опіка, соціальний патронаж, соціальна допомога).

Задля визначення сутності комплексу засобів з підготовки майбутніх соціальних працівників до усиновлення дітей-сиріт перш за все необхідно усвідомити сутність понять «комплекс», «засіб», «комплекс засобів».

Тлумачні словники трактують поняття «комплекс» як сукупність предметів чи явищ, що становлять єдине ціле. Науковці визначають засіб як прийом, якась спеціальна дія, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось; те, що служить знаряддям у якій-небудь дії, справі (Л. Міщик) [4]; сукупність матеріальних, інтелектуальних, емоційних прийомів та умов, які використовуються соціальним педагогом для досягнення поставленої мети (М. Васильєва, І. Романова, І. Шеплякова) [2]. В соціальній педагогіці засоби також розглядають, як те, що веде до досягнення обраної мети, вони є більш ширшим поняттям, ніж прийом та метод, адже останні самі в певних обставинах можуть виступати засобами (О. Василенко) [3].

Отже, під комплексом засобів розглядаємо цілісну, системну сукупність матеріальних інструментів і духовних предметів, різноманітних видів діяльності, які спрямовані на формування в майбутніх соціальних педагогів готовності до усиновлення дітей-сиріт в центрі соціально-психологічної реабілітації.

З метою розробки комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних працівників було проаналізовано навчальні плани ХНПУ імені Г.С. Сковороди, КЗ Гуманітарної педагогічної академії м. Харкова, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Вивчення документації показало, що в навчальних планах усіх закладів вищої освіти присутні дисципліни, пов'язані з соціальною роботою з дітьми-сиротами. Так, було розглянуто зміст дисциплін, в яких вивчалася законодавча база документів щодо влаштування дітей-сиріт в різні форми сімейного виховання. Зміст матеріалу розкриває широкий спектр соціально-виховних заходів, методів. Аналіз навчальних планів показав, що є навчальні дисципліни, в яких порушувалася проблеми адаптації дітей-сиріт, їх соціалізації, підготовки до самостійного життя. Вивчення силабусів з цих дисциплін показав, що проблема підготовки дитини-сироти до усиновлення, а також питання соціальної роботи з батьками, які будуть всиновлювати дитину, не порушуються.

Аналіз змісту підготовки майбутніх соціальних працівників в ХНПУ імені Г. С. Сковороди щодо усиновлення дітей-сиріт показав, що кількість годин які відводяться на вивчення питань опікунства, усиновлення, щоб висвітлити ці питання повно і ґрунтовно, недостатньо. Зміст дисципліни для здобувачів освіти бакалаврського рівня охоплює нормативно-правові і теоретичні аспекти; міждисциплінарний зв'язок з іншими навчальними дисциплінами зумовлено змістом інших курсів (технологія соціальної роботи, консультація соціальної роботи, соціальна робота в закладах освіти) в загальному вигляді, що не дає можливості здобувачам освіти цілісно сприймати інформацію. Але значним недоліком програм все ж залишається недостатність практики, яка пов'язана саме з формуванням умінь і навичок підготовки дітей-сиріт різного віку до усиновлення. Проходження виробничої практики на 3 курсі в Центрах соціальних служб надають можливість здобувачам освіти в центрах реабілітації дітей-сиріт періодично, без системи проводити соціально-виховні заходи. Як демонструє аналіз звітної документації з виробничої практики, зміст цих заходів не торкається питання усиновлення. Тому, як показав власний досвід спілкування зі здобувачами освіти, під час виробничої практики, коли студентам доводиться стикатися з проблемою усиновлення у спілкуванні з дітьми-сиротами, майбутні соціальні працівники виявляються не готові до системної роботи і відчувають себе невпевнено у вирішенні багатьох питань з цієї проблеми.

Отже, аналіз теорії і практики дозволив визначити, що під комплексом засобів передбачають сукупність засобів підготовки (лекції, семінари, соціально-виховні заходи, нормативні документи, програми, сила буси, навчальні плани практикуми, виробничу практику), що забезпечують теоретико-практичну готовність майбутніх соціальних працівників до усиновлення дітей-сиріт в центрі соціально-психологічної реабілітації.

Встановлено, що метою комплексу засобів є формування у здобувачів освіти професійних компетенцій соціальної спрямованості з влаштування дітей-сиріт в різні форми сімейного виховання, поєднання теоретичної, практичної підготовки майбутніх соціальних працівників до виконання професійної функції – захисту дітей.

Для досягнення мати було виокремлено наступні завдання: формування нормативно-правових і теоретичних знань що до усиновлення дітей-сиріт (суть, мета, напрями), особливості роботи відповідно до віку дитини в центрі соціально-психологічної реабілітації, ознайомлення з технологією усиновлення дітей-сиріт та особливостями соціальної роботи з батьками усиновителями; формування умінь і навичок з соціальної роботи щодо усиновлення дітей-сиріт в центрі соціально-психологічної реабілітації; мотивування здобувачів освіти до соціальної роботи з комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних працівників що до усиновлення дітей-сиріт в центрі соціально-психологічної реабілітації.

Висновки. Таким чином, під комплексом засобів розглядаємо цілісну, системну сукупність матеріальних інструментів і духовних предметів, різноманітних видів діяльності, які спрямовані на формування в майбутніх

соціальних працівників готовності до усиновлення дітей-сиріт в центрі соціально-психологічної реабілітації. Комплекс засобів підготовки передбачає сукупність засобів (лекції, семінари, соціально-виховні заходи, нормативні документи, практикуми, виробничу практику, програми, силабуси, навчальні плани), на меті яких формування у здобувачів освіти професійних компетенцій соціальної спрямованості (соціальний захист, соціальна опіка, соціальний патронаж, соціальна допомога) з усиновлення дітей-сиріт, поєднання теоретичної, практичної та особистісної підготовки майбутнього фахівця до виконання професійної функції – захисту дітей.

До подальшого дослідження відносимо розробку комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до усиновлення дітей-сиріт в центрі соціально-психологічної реабілітації відповідно до вимог сьогодення, з опорою на закордонний досвід.

Список використаних джерел:

1. Васильєва М. П., Подберезський М. К. Підготовка соціальних працівників відповідно до сучасних вимог соціально-педагогічного напрямку професійної діяльності. *Інновації в підготовці та професійній діяльності. Матеріали науково-практичної конференції* (м.Харків, 24 листопада 2015р.). Харків, 2015. С. 4-13.

2. Васильєва М.П., Романова І.А., Шеплякова І.О. Актуальність використання засобів театрального мистецтва в соціальному вихованні підлітків у центрах соціально-психологічної реабілітації дітей [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-1\(6\)-97-108](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-1(6)-97-108)

3. Василенко О.М. Підготовка майбутніх соціальних працівників до консультативної діяльності сім'ї. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2019. №16. Т.2. с. 79-83.

4. Мищик Л. І. Деякі аспекти професійної підготовки соціального педагога до профілактики соціального сирітства. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2014. Вип. 6. С. 74-78. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2014_6_15

5. Петрочко Ж.В, Петушкова Л.А. Нова програма підготовки сімей до догляду та виховання влаштованих/усиновлених дітей. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. Ужгород, 2021. Вип. 2(49). С. 160-164

6. Фалинська З. З. Волонтерська практика в системі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Ужгород, 2013. Вип. 29. С. 230–232